

Fare for moralisme

Ole Jacob Madsen

professor i kultur- og samfunnspsykologi, Psykologisk institutt, UiO

Når vi etterlyser mer moralsk ansvar, er det alltid en fare for at det ender opp som moralisme overfor de mindre begunstigede.

«Vi må tørre å snakke om hvor mye ansvar ungdommen har for sin egen psykiske helse», skriver psykologstudent Ivar Wathne Oftedal i sitt svar til meg i Psykologtidsskriftet. I boken min Livsmestring på timeplanen har jeg et litt annet utgangspunkt. Mestringsperspektivets inntog i folkehelsearbeidet i Norge har som utgangspunkt at individet skal ta mer ansvar for egen helse. Et ansvar som så overføres på elevene med innføringen av det tverrgående emnet folkehelse og livsmestring.

Slik jeg leser Oftedal, er han imidlertid ikke udelt positiv til innføringen av dette i skolen heller, men mener at unge, eventuelt i samband med foreldrene deres, må gjøre mer selv: «Noe har skjedd med landets oppdragerpraksis.» Han viser også til Ungdata-undersøkelsen og undres om det kan være årsaker til økt rapportering av psykiske helseplager som er ukjente for oss. Og ja, jeg skal gi ham rett i det: Vi vet ikke helt hvorfor det skjer.

...når vi etterlyser mer moralsk ansvar, er det alltid en fare for at det ender opp som lite annet enn moralisme

Jeg vet heller ikke om vi er så uenige akkurat her: Jeg har selv tatt til orde for at unge burde få en Tragediens lesebok i skolen der man får en innføring i eksistenstenkning, og der Schopenhauers «Livet svinger altså som en pendel frem og tilbake mellom smerte og kjedsomhet» skulle slått an tonen, og en tragisk livsanskuelse ideelt sett skulle virke som en demper mot for store forventninger til lykken. Eller at blivende psykologer måtte lese Irvin Yaloms store verk Eksistensiell psykoterapi, så man hadde en minimumsforståelse av livets grunnvilkår, som frihet, meningsløshet, isolasjon og død, i møte med mennesker i ulike livssituasjoner.

Men jeg er nok litt mer skeptisk til en tese om at unges problem i dag skyldes at de tar for lite ansvar, og forventer at skolen eller psykologene skal ordne opp i livet deres. Og en av grunnene er at det finnes nok av eksempler på overmodige ledende politikere som «tør» og setter opp velferdsavhengighet som en samfunnsykdom, slik som Margaret Thatcher: «Jeg tror vi har gått gjennom en periode hvor altfor mange barn og voksne har fått en forståelse av 'Jeg har et problem, det er regjeringens jobb å takle det!.'» Nå påstår jeg ikke at Oftedal gjør dette, men når vi etterlyser mer moralsk ansvar, er det alltid en fare for at det ender opp som lite annet enn moralisme over de mindre begunstigede.